

ПОНЯТИЕ, ПРЕДМЕТ И ИЗТОЧНИЦИ НА КАТИХИЗИСА

Апостолската проповед

От самото начало християнството се е разпространявало от апостолите — учениците Христови — които, вдъхновени от Светия Дух, проповядвали предадената им вяра — първо на своите сънародници, а след това и на останалите народи. По този начин те изпълнили думите на Господ Иисус Христос: *И тъй, идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа (Мат. 28:19).*

Първата проповед за Господ Христос, Син Божий, Месия и Спасител, за Господ на славата и Победител на смъртта произнесъл апостол Петър пред събрания народ в Йерусалим в деня Петдесетница. Той завършил своето обръщение към юдеите с думите: *Покайте се, и всеки от вас да се кръсти в името на Иисуса Христа, за прошка на греховете; и ще приемете дара на Светаго Духа (Деян. 2:38).* Тогава Христос бил признат за Спасител от около три хиляди вярващи и била основана първата Църква в Йерусалим. След Йерусалим Божието слово е проповядвано в Самария, Иопия, Кесария и по цяла Мала Азия сред юдеите и езичниците, а след това е пренесено и в Европа. Разпространението на християнското учение е съпътствано от много чудеса и изцеления: изцелението на хромия по рождение (срв. *Деян. 3:6*); изцелението на Еней в Лидия; възкресяването на Тавита в Иопия (срв. *Деян., гл. 9.*).

На всички места, през които са минавали, апостолите проповядвали Евангелието и основавали Църквата Божия. Народът се събирал на богослуженията, преди всичко на Господнята вечеря — Евхаристията, в която се разкрива най-дълбокият смисъл на християнското учение. Всички проповеди на светите апостоли извирали от богослужебното, т. е. от евхаристийното, преживяване на Бога и този техен опит станал образец за бъдещата мисия на Църквата и за целия ѝ живот.

Предкръщелни катихези

Още по времето на апостолите и на техните ученици се създават християнски общности, общини, епископии и поместни Църкви. Във всяка поместна Църква била установена практиката презвитерите (църковните старейшини, епископи и свещеници) да подготвят тези, които искали да се кръстят — катихумените (оглденнѣж). Практиката на подготовка на вярващите за Кръщение е запазена до днес в светата Литургия — Евхаристията, чиято първа част, когато се четат апостолските послания и Евангелията и се отправят специални молитви, е посветена на оглашените, или катихумените. От ранния период на Църквата са останали много писмени свидетелства, поучения към катихумените, т. нар. катихези, които великите отци, богослови и учители на Църквата са произнесли на литургичните събрания. Най-известните от тях са катихезите на св. Кирил Йерусалимски, на св. Йоан Златоуст и бе седите на св. Василий Велики, св. Григорий Богослов, св. Григорий Нисийски и др.

През първите векове от съществуването на Църквата подготовката за Кръщение е продължавала от една до три години и никой не е можел да бъде кръстен, без преди това да е въведен в тайната на християнската вяра. За значението на катихезата, т. е. поучението във

вярата, св. Кирил Иерусалимски казва следното: „Не мисли, че става дума за обикновени поучения. И те са добри и достойни за вярата, но ако днес ги изоставиш, ще ги чуеш утре. В противоположност на това, редовните поучения около купела на новото раждане ако занемариш да чуеш днес, кога ще ги постигнеш? Помисли, че сега е време за садене на растението. Ако сега не го окопаем и не го засадим дълбоко, кога ще се засади добре онова, което веднъж е лошо засадено? Представи си катихезата като сграда. Ако не поставим дълбоко нейните основи, ако не свържем цялата сграда така, че да не остане пукнатина и сградата да не се срути, няма полза от това, което сме направили по-рано. Трябва ред по ред всеки камък да се свърже с друг, един ъгъл да следва друг, така че обработвайки онова, което е останало, да издигнем съвършена сграда”¹.

Периодът на поучаване е период, в който се поставят основите на вярата и заедно с това се очисти душата. В ранната Църква кръщението на катихумена се предшества от пост, а в края на катихизацията той бил изпитван от епископа за основните християнски истини. Обикновено Кръщението се извършвало на големите празници — Възкресение, Рождество Христово, Богоявление, Петдесетница. Затова се е запазила практиката по време на Литургията на тези празници вместо Трисветата песен да се пее „блнцм ко Хрнстд крктит{(А, во Хри(Т4 окиекостеса” (*Всички, които в Христа се кръстихте, в Христа се облякохте — Гал. 3:27*).

Мистагогийна катихизация

От свидетелствата на светите отци, и особено от съчиненията на св. Кирил Иерусал се вижда, че катихизацията се е извършвала преди Кръщението, но неизбежно я следвала следкръщелна, или мистагогийна (тайноводствена), катихеза. Несъмнено този втори вид катихеза е най-съвършеното поучение за вярата, защото то извира от непосредственото преживяване на живия Бог в Евхаристията. В Литургията, в светото Причастие, се стига до пълното изразяване на думите на псалмопевеца Давид, с които се показва най-дълбокото единство на Бога и човека: *Вкусете и ще видите, колко благ е Господ! (Пс.33:9)*.

Следователно от самото начало на християнството основната цел на поучаването във вярата е общението с Бога, влизането в Църквата Божия и животът в нея. В Църквата чрез *раждането свише* (срв. *Йоан., гл. 3.*), т. е. чрез Кръщението, животът на човека получава вечен смисъл и назначение. Според свидетелствата на църковните учители пълнотата на истината и благодатта се дава от Бога в светите тайнства и светите добродетели, в които божественият живот става достъпен за хората.

В Църквата Христова, в Литургията, цялото съдържание на християнската вяра се открива чрез Божието Откровение, претворено в Свещеното Писание или Свещеното Предание, след това в решенията на Вселенските събори и каноните на Църквата, в учението на светите отци, в подвига и житията на светците и накрая в различните видове църковно изкуство. Затова за по-дълбокото познаване съдържанието и източниците на *Катихизиса* трябва да познаваме Църквата като общност на Троицния Бог и Неговия народ и едновременно с това — Църквата като съкровищница на всички благодатни дарове, които Бог дава на хората.